

Michał Pindera

Poglądy młodzieży na małżeństwo i rodzinę : z badań

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (24-25), 125-135

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Michał Pindera

Poglądy młodzieży na małżeństwo i rodzinę (Z badań)

Znaczenie małżeństwa i rodziny dla jednostki i jej ranga społeczna leżą niewątpliwie u podstaw szerokiego zainteresowania nią różnych dyscyplin naukowych.

Franciszek Adamski definiuje termin małżeństwo jako „pewien zespół środków instytucjonalnych umożliwiających społeczeństwu realizację zadań wiążących się z prokreacją i socjalizacją swych członków oraz określających stosunki pokrewieństwa w ramach grupy, a w tym przede wszystkim przypisujących dzieciom ich rzeczywistych lub domniemanych rodziców.”¹

Występują tu dwa elementy definicji - zaakcentowany został zespół zadań nałożonych przez społeczeństwo i powiązań oraz zobowiązań ludzi, którzy te zadania wykonują.

Ten sam autor rodzinę traktuje jako grupę społeczną, stanowi ona „duchowe zjednoczenie szczupłego grona osób skupionych we wspólnym ognisku domowym aktami wzajemnej pomocy i opieki, oparte na wierze w prawdziwą lub domniemaną łączność biologiczną, tradycją rodzinną i społeczną.”² Wyróżniono: członkowie, wspólna własność, ciągłość biologiczna, wspólna kultura duchowa, wzajemne wsparcie.

Główny problem badawczy niniejszego opracowania sformułowano w formie pytania: **Jakie są poglądy młodzieży na małżeństwo i rodzinę?**

Badania przeprowadzono w 2004 roku na terenie województwa śląskiego wśród 120 uczniów ostatnich klas liceum ogólnokształcącego za pomocą kwestionariusza ankiety.

Najczęściej wybieranym przedziałem czasowym, który w opinii badanych byłby najodpowiedniejszy do zawarcia małżeństwa, jest wiek od 21 do 24 lat - (52% respondentów, nieco mniej, bo 45% uczniów opowiedziało się za wiekiem 25-30 lat.)

Jaki powinien być minimalny czas znajomości partnerów przed ślubem? - uzyskano następujące odpowiedzi (Tabela 1)

¹ F. Adamski, Socjologia małżeństwa i rodziny. Warszawa 1984, s. 164.

² Tamże, s. 21.

Tabela 1
Minimalny czas znajomości partnerów przed ślubem

Przedział czasowy	Liczba	Procent (%)
1 - 2 lata	55	46
powyżej 2 lat	48	40
6 - 12 miesięcy	14	12
do 6 miesięcy	3	2
Ogółem:	120	100

Dane zawarte w tabeli 1 wykazują, że 46% respondentów uważa, że najbardziej odpowiedni czas znajomości pary przed zawarciem związku małżeńskiego waha się w granicach od 1 roku do 2 lat. Niewiele mniej uczniów (40%) odpowiedzi skłania się ku odpowiedzi „powyżej 2 lat”, 12% sądzi, że partnerom wystarczy od 6 miesięcy do 1 roku znajomości. Widoczna jest tu odpowiedzialność i dojrzałość młodzieży odnośnie podjęcia tak ważnej decyzji, jak związanie się z innym człowiekiem w celu założenia odrębnej rodziny. Respondenci zdają sobie sprawę z tego, by założyć zgodną i szczęśliwą rodzinę, należy partnera znać wystarczająco długo, by zaakceptować jego ewentualne wady i przywary, poznać potrzeby, aspiracje i cele życiowe.

Badani stwierdzają, że małżeństwo powinno być nierozzerwalne 80%, a tylko 20% uważa, że małżeństwo można przerwać i zakończyć. Wyniki te świadczą o idealistycznym i życzeniowym spojrzeniu młodzieży na te instytucje, ale także mówią o dużym szacunku do pierwotnych założeń związanych z małżeństwem.

Za zawarciem małżeństwa po stabilizacji zawodowej małżonków opowiedziało się 79 badanych (66%), a 41 osób (34%) stwierdziło, że nie trzeba czekać z zakładaniem rodziny do wyklarowania się sytuacji związanej z zatrudnieniem. Młodzież podchodzi bardzo rozsądnie do tego problemu, większość pragnie najpierw uregulować swe dochody i ustabilizować swą pozycję zawodową, by z całą świadomością swych możliwości założyć rodzinę.

Badani, zapytani o miejsce ślubu, który ewentualnie chcieliby zawrzeć odpowiedzieli w następujący sposób. Wyniki przedstawia tabela 2.

Tabela 2

Miejsce ślubu	Liczba	Procent (%)
Kościół (ślub konkordatowy)	110	92
Urząd Stanu Cywilnego	7	6
Konkubinaty	3	2
Ogółem:	120	100

Z odpowiedzi badanej młodzieży wynika, że jest ona świadoma odpowiedzialności, jaka wiąże się z podjęciem decyzji o zawarciu związku małżeńskiego, dla

większości jedyne i nierozzerwalnego. Decyzja ta nie może być podjęta zbyt szybko, bez dokładnej znajomości partnera i w zbyt młodym wieku, raczej po uregulowaniu sytuacji związanej z pracą i osiąganiem dochodów. Można zauważyć również szacunek do wpojonych wartości religijnych poprzez przeświadczenie o związku na całe życie zawartym przed obliczem Boga.

Każdy człowiek posiada określone wyobrażenie o swym przyszłym współmałżonku, oczekuje od niego określonych cech i predyspozycji, które umożliwiłyby zaspokojenie potrzeb partnera i zapewniły zgodę i harmonię w związku. Jakie cechy partnera są pożądane w opinii badanych, a przede wszystkim jakie są motywy zawierania związków małżeńskich (Tabela 3).

Tabela 3
Czynniki zawierania małżeństwa *

Czynniki	Liczba	Procent (%)
Miłość	116	97
Seks	75	63
Pieniądze	56	47
Lęk przed samotnością	46	38
Presja rodziców	3	2

Zdecydowana większość uczniów na pierwszym miejscu wymieniła miłość jako decydujący czynnik wpływający na decyzję o zawarciu małżeństwa - 116 osób (97% badanych). Seks wybrało 75 osób, czyli 63% badanych, a pieniądze 56 osób, czyli 47% uczniów. Przeświadczenie, że lęk przed samotnością skłania do małżeństwa, wyraziło 46 uczniów (38%), a tylko 3 osoby (2%) stwierdziły, że presja rodziców wpływa na decyzję o zawarciu związku małżeńskiego ich dziecka.

Uzupełniające pytanie otwarte do poprzedniego brzmiało: „Wymień ewentualnie inne czynniki decydujące o zawarciu małżeństwa, jeśli twoim zdaniem nie zostały ujęte w powyższym pytaniu?”

Na to pytanie odpowiedziało tylko 7 respondentów. Ciężę, ewentualne dziecko wymieniły 4 osoby, wzajemne zrozumienie wymieniła 1 osoba, po jednej osobie wymieniły również nacisk środowiska oraz „chęć wyrwania się z domu”.

Rodzina pochodzenia kształtuje dorastającą jednostkę od początku jej istnienia, wpaja określone zasady, cele, wartości, kształtuje światopogląd. Dlatego też kolejne pytanie dotyczy wpływu opinii rodziców na ewentualny związek i wybór partnera ich dziecka. „Czy opinia rodziców ma wpływ na ewentualny związek i wybór partnera?”

* Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż badani mieli możliwość wyboru więcej niż jedną odpowiedź..

Odpowiedzi negatywnej na to pytanie udzieliło, aż 105 respondentów, co stanowi 87,5% opinii badanych, a tylko 15 osób (12,5%) badanych uważa, że zdanie rodziców wpływa na decyzję o ewentualnym związku i wyborze partnera ich dziecka.

Na podstawie tych odpowiedzi można zauważyć dużą autonomię, niezależność młodzieży od rodziców. Młodzi pragną sami decydować o własnym życiu, nie sugerując się zdaniem rodziny macierzystej.

Odpowiedzi na pytanie, jakie konkretne cechy powinien posiadać kandydat na współmałżonka, obrazuje tabela 4.

Tabela 4
Cechy kandydata na współmałżonka *

Cechy	Liczba	Procent (%)
Kochający/a	110	92
Wierny/a	91	76
Zaradny/a	43	36
Tolerancyjny/a	40	33
Wykształcony/a	22	18
Przystojny/ładna	20	17
Bogaty/a	5	4
Łagodny/a	5	4

* Procenty nie sumują się do stu, gdyż ankietowani mieli do wyboru więcej niż jedną odpowiedź

Najbardziej cenionymi cechami u partnera jest w opinii badanych jego zaangażowanie emocjonalne (92%) i wierność (76%). Na dalszych miejscach wymieniono zaradność (36%) i tolerancję (33%). Wykształcenie partnera na tle zalet psychicznych partnera uzyskało tylko 18% głosów respondentów, a uroda 17%. Majętność kandydata na małżonka okazuje się mieć niewielkie znaczenie 4%, podobnie łagodne usposobienie 4%.

Wybór określonych cech partnera przez respondentów jest wyrazem dążenia do ideału, romantycznego spojrzenia na związek dwojga ludzi. Mimo, że cechy materialne nie mają dla badanej młodzieży znaczenia, to równocześnie znamienny jest wybór zaradności partnera jako zapewnienia odpowiednio wysokiej stopy życiowej rodziny.

W miarę rozwoju każdego człowieka, dojrzewania do pełnienia określonych ról społecznych krystalizuje się również wyobrażenie o własnym, przyszłym małżeństwie i rodzinie. Obraz ten powstaje pod wpływem obserwacji własnej rodziny i osobistych preferencji oraz różnorodnych doświadczeń dotychczasowego życia.

Problem wpływu rodziny macierzystej na poglądy na małżeństwo został sformułowany w postaci dwóch pytań:

- Czy chciałbyś, by Twoja przyszła rodzina była podobna do tej, w której się wychowywałeś ?
- Czy Twoi rodzice stanowią dla Ciebie wzór do naśladowania jako wychowawcy dzieci?

Odpowiedzi na te pytania obrazują dane zawarte w tabeli 5.

Tabela 5

Chęć wzorowania się na własnych rodzicach

Powielanie wzoru	Tak		Nie	
	Liczba	%	Liczba	%
Rodziny macierzystej	74	62	46	38
Stylu wychowania	75	63	45	37

Badani w 62% chcieliby, aby ich przyszła rodzina była podobna do tej, w której się wychowali, a 38% respondentów wolałoby nie powielać wzorców rodziny pochodzenia. Podobnie kształtują się odpowiedzi dotyczące chęci wzorowania się na rodzicach pod względem ich stylu wychowania dzieci - 63% badanych akceptuje stosowany we własnej rodzinie styl wychowawczy, a 37% badanej młodzieży nie chce podobnie do rodziców wychowywać własne dzieci.

Problem pieniędzy ma coraz większe znaczenie we współczesnej rzeczywistości. Dużych nakładów finansowych wymaga założenie rodziny poprzez zapewnienie jej godziwych warunków życiowych.

Kolejne pytanie ankiety dotyczy wartości pieniądza i jego pozycji w hierarchii wartości małżeństwa i rodziny: „Czy **bardzo dobra sytuacja finansowa małżeństwa ma istotne znaczenie?**”

Na 120 badanych uczniów 82 osoby (68%) uważa, że bardzo dobra sytuacja finansowa jest ważna w małżeństwie, natomiast tylko dla 38 osób (32%) badanych życie na wysokiej stopie materialnej nie ma znaczenia. Badana młodzież wiąże wysoki status finansowy rodziny z jej lepszym funkcjonowaniem i pełniejszym wypełnieniem wyznaczonych im ról społecznych.

Młodzież stojąca u progu dojrzałości i zaczynająca myśleć o swym przyszłym życiu zawodowym i prywatnym kształtuje swoje oczekiwania w stosunku do swych planów. Czego od małżeństwa i rodziny oczekuje badana młodzież, Stanowisko badanych ilustruje tabela 6.

Tabela 6

Co małżeństwo i rodzina powinny zapewnić współmałżonkom? *

Stanowisko badanych	N	%
Miłość i czułość	120	100
Poczucie bezpieczeństwa	118	98
Stabilizację życiową	118	98
Dobrobyt, dobrą sytuację finansową	106	88
Zapobiegnięcie samotności	104	87
Zaspokojenie potrzeb seksualnych	103	86

*/ Odpowiedzi nie sumują się do stu procent, gdyż ankietowani mieli do wyboru więcej niż jedną odpowiedź.

Aż 100% badanych opowiedziało się za miłością i czułością jako elementami, które powinny zapewnić małżeństwo i rodzina współmałżonkom. Stabilizację życiową i poczucie bezpieczeństwa wymieniło po 98% respondentów, a 88% badanych stwierdziło, że rodzina powinna zapewnić również dobrobyt małżonkom. Małżeństwo i rodzina powinny zapobiegać samotności według 87% osób, a zaspokojenie potrzeb seksualnych w małżeństwie oczekuje 86% badanych.

Odpowiedzi ukazują znaczenie miłości dla młodzieży, która w 100% opowiedziała się za tą wartością, istotną w małżeństwie. Bardzo dużo respondentów ceni bezpieczeństwo i stabilizację, co dowodzi dojrzałości i poważnego podejścia młodych do instytucji małżeństwa.

Kolejne pytanie jest uzupełnieniem poprzedniego, a dotyczy opinii badanej młodzieży na temat wartości, które scalają i są gwarancją szczęścia w małżeństwie (Tabela 7).

Tabela 7

O co należy zabiegać w małżeństwie, by było udane i zgodne? *

Stanowisko badanych	Liczba	Procent (%)
Bezpieczeństwo	116	97
Życzliwą atmosferę	116	97
Porozumienie intelektualne	113	94
Udane życie erotyczne	110	92
Dzieci	89	74
Szczęście osobiste	76	63
Pieniądze	70	58

*/ Nie sumuje się do stu procent, gdyż badani mieli możliwość wyrażania większej liczby stanowisk.

Najwięcej odpowiedzi twierdzących uzyskało bezpieczeństwo i życzliwa atmosfera, jako czynniki, o które należy zabiegać w małżeństwie (97% odpowiedzi). Na kolejnym miejscu wymieniane jest porozumienie intelektualne (94%) i udane życie erotyczne (92%). Posiadanie dzieci jako czynnik udanego małżeństwa wybrało 74% badanych. Dbałość o szczęście osobiste małżonków wymieniło 63% respondentów, a pieniądze są gwarancją zgody i udanego małżeństwa dla 58% badanych.

Podobnie jak we wcześniejszym pytaniu, badana młodzież ceni bezpieczeństwo - jako czynnik pomagający utrzymać zgodność w małżeństwie. Wartość pieniądza nie jest przeceniana i młodzież raczej nie uważa go za element scalający związek.

Małżeństwo, mimo że z założenia powinno być nierozzerwalne, (tak odpowiedziało 80% badanych) nie zawsze potrafi przetrwać próbę czasu. Związek w czasie jego trwania napotyka różne bariery i trudności, które małżonkowie dla dobra ro-

dziny muszą pokonać. Nie zawsze jednak jest możliwe „uratowanie” i utrzymanie związku, lepszym wyjściem dla jego członków jest podjęcie decyzji o rozstaniu. Co młodzież sądzi o rozwodach?

Akceptuje tylko w wyjątkowych sytuacjach 96 badanych, co stanowi 80% badanej populacji. Popiera rozwody 12,5% respondentów, a nie akceptuje 7,5% osób badanych. Wyniki te świadczą o tym, że według młodzieży tylko wyjątkowo szkodliwe czynniki występujące w małżeństwie i rodzinie mogą być powodem do rozwodu, gdyż nie powinna to być decyzja pochopna i lekkomyślna.

Badaną młodzież zapytano także o czynniki, które ich zdaniem przyczyniają się do postanowienia o zerwaniu małżeństwa (Tabela 8).

Tabela 8

Czynniki decydujące o separacji lub rozwodzie *

czynniki	Liczba	%
Przemoc fizyczna	118	98
Nadużywanie alkoholu	110	92
Zdrada przez partnera	99	82,5
Przemoc psychiczna	87	72,5
Niezgodność charakterów	74	61
Chęć nowego związku	67	56
Konflikty z prawem	43	36
Zła sytuacja finansowa, brak mieszkania	14	12

*/ Odpowiedzi nie sumują się do stu procent, gdyż ankietowani mieli do wyboru więcej niż jedną odpowiedź.

Czynnikiem najczęściej wymienianym wpływającym na decyzję o rozwodzie jest przemoc fizyczna w rodzinie (98%) oraz nadużywanie alkoholu przez współmałżonka (92%). Ważnym powodem według respondentów jest zdrada współmałżonka (82,5%), następnie przemoc psychiczna -72,5% odpowiedzi twierdzących. Niezgodność charakterów jako powód do separacji lub rozwodu wymieniło 61% badanych, a własną chęć nowego związku lub romans zaznaczyła ponad połowa respondentów (56%). Niewielu badanych, bo tylko 36% twierdzi, że konflikt z prawem współmałżonka to powód do rozwodu, a jeszcze mniej (12% badanych) wymieniła złą sytuację finansową i brak mieszkania jako czynnik przyczyniający się do separacji czy rozwodu małżonków.

Wynika z tego, że młodzież najpoważniej traktuje nietykalność cielesną i godność człowieka, którą stosownie przemocy przez osobę najbliższą narusza w sposób niedopuszczalny i trudny do zaakceptowania. Także nadużywanie alkoholu jest postrzegane przez młodzież jako poważny problem w życiu rodzinnym. Konflikty z prawem nie mają zbyt wielkiego znaczenia dla młodych w stosunku

do trwałości związku, co jest niezwykle ciekawe i świadczy o dużej lojalności wobec partnera, a także o traktowaniu przepisów prawa i łamania ich mało poważnie. Zła sytuacja finansowa i brak mieszkania nie jest absolutnie istotna dla trwałości związku, mimo że wyniki wcześniejszych pytań ukazywały dość duże przywiązanie młodych do pieniędzy.

Cechą charakterystyczną egzystencji człowieka jest potrzeba kontaktu z innymi ludźmi. W okresie dorastania rozluźniają się kontakty z rodzicami, a coraz większego znaczenia nabierają relacje z rówieśnikami. Na gruncie koleżeńskich spotkań wyrastają na ogół pierwsze sympatie, pierwsze miłości skierowane do płci odmiennej, które są ważnym etapem w procesie wyboru przyszłego męża czy żony. Z reguły są one krótkotrwałe i zmienne, ale właśnie dzięki temu są znakomitym treningiem przygotowującym do przyszłego, trwałego związku uczuciowego.

Na kształtowanie się postaw wobec seksu, małżeństwa i rodziny od najwcześniejszych lat życia człowieka w sposób zasadniczy wpływa rodzina, a przede wszystkim atmosfera wychowawcza, postawy rodziców i dzieci wobec siebie, życie kulturalne i towarzyskie. Duży wpływ ma też szkoła i grupa rówieśnicza.

Przeprowadzona analiza wyników badań pozwala na pewne uogólnienia oraz na określone wnioski dotyczące poglądów młodzieży na małżeństwo i rodzinę.

Postawy młodzieży wobec małżeństwa i rodziny są pozytywne. 92% badanych pragnie wejść w związek małżeński i chce to zrobić stosunkowo wcześnie, bo w wieku od 21 do 24 lat - ponad połowa badanych (52%) i od 24 do 30 lat - 45% respondentów. Najczęściej wybierany przedział czasowy to wiek, w którym część młodych jeszcze się uczy lub doskonalą umiejętności zawodowe. Wskazanie go za najbardziej odpowiedni do zakładania rodziny świadczy o dużej operatywności młodzieży, która w obecnych czasach jest bardzo samodzielna, równocześnie uczy się i zarabia pieniądze. Jak wynika z badań, 92% badanych liczy w tym czasie dodatkowo na pomoc rodziców.

W porównaniu z innymi badaniami poglądy na temat wieku zawierania małżeństw nie zmieniły się i najczęściej wybieranymi przedziałami czasowymi były: 21-24 lata oraz po 24 roku życia.³ Nieznaczny wzrost wyboru odpowiedzi na okres wcześniejszy może być związany z szybszym rozwojem młodzieży i szerszymi perspektywami niż ćwierć wieku temu.

Dużą świadomością i dojrzałością wykazuje się młodzież badana stwierdzając, że czas znajomości pary przed ślubem powinien być nie mniejszy niż 1-2 lata (46%), a nawet powyżej 2 la (40%). Dobre i głębokie poznanie się wzajemnie partnerów gwarantuje sukces związku małżeńskiego - a przecież aż 80% badanych stwierdziło, że małżeństwo powinno być nierozzerwalne. Dlatego też

³ Z. Kwicciński, Drogi szkolne młodzieży a środowisko, Warszawa 1980.

podjęcie decyzji o ślubie powinno opierać się o dogłębne poznanie partnera i zapewnienie związkowi podstaw materialnych.

Podobnie jak w badaniach K. Wenty z 1997 roku, młodzież pragnie zawrzeć związek małżeński w świetle prawa i wyznawanej religii. Różnica w wynikach badań polega na tym, że w 1997 roku nie miały miejsca śluby konkordatowe, które najczęściej wybierała młodzież w obecnych badaniach. Wybór ten świadczy o dużej religijności młodych bądź o dużym szacunku dla tradycji i wyznawanych przez większość społeczeństwa wartości.⁴

Miłość jest elementem niezbędnym i priorytetowym, jeśli chodzi o sprawy związane z założeniem rodziny. Aż 97% badanych wybrało ten czynnik, podobnie jak w pytaniu o cechy kandydata na małżonka - dla 92% respondentów najważniejszą zaletą partnera było jego uczucie do drugiej „połówki”.

Aspekt ten stanowi ważny punkt w większości badań nad młodzieżą i ich stosunkiem do małżeństwa. W badaniach M. Trawińskiej podstawowym motywem zawierania małżeństw była miłość jako przedmiot aspiracji respondentów.⁵

Uczucie to jest również podstawową wartością trwałego związku.⁶

Młodzi ludzie pragną, by założona przez nich rodzina była udana, szczęśliwa i trwała, nie dopuszczając do siebie myśli o rozstaniu - większość uważa, że małżeństwo powinno być nierozdzielne. Jednak w wypadku wyjątkowych sytuacji dopuszczające są rozwody: sądzi tak aż 80% badanych. Największym zagrożeniem dla trwałości małżeństwa jest w opinii młodzieży przemoc fizyczna stosowana przez partnera, a w mniejszym stopniu alkoholizm partnera. W badaniach z 1988 roku wynika, że to uzależnienie alkoholowe małżonka było największym zagrożeniem dla pomyślnego funkcjonowania rodziny, a zjawisko to stało się plagą społeczną we wszystkich typach środowisk.⁷

Nieznaczny spadek negatywnego znaczenia alkoholizmu dla rodziny w oczach młodzieży może być spowodowany rosnącą świadomością i większym poinformowaniem współczesnej młodzieży na temat tej choroby społecznej i możliwościami jej zwalczania oraz pomocy partnerowi. Natomiast na przemoc fizyczną, tak silnie nagłaśnianą w ostatnim czasie, młodzież jest szczególnie uwrażliwiona i przeciwna temu zjawisku.

Celem badań było poznanie poglądów młodzieży na małżeństwo i rodzinę. Poznanie zdania uczniów na te sferę ich przeszłego życia skłania do wysunięcia pod adresem szkoły i rodziców następujących wniosków:

⁴ K. Wenta, Studenci o swoim przygotowaniu do życia małżeńskiego, „Problemy Rodziny” 1997, nr 2.

⁵ M. Trawińska, Bariery małżeńskiego sukcesu, Warszawa 1977.

⁶ Z. Lubowicz, G. Pańtak, Przyszła rodzina w planach życiowych młodzieży, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1988, nr 10.

⁷ Z. Lubowicz, G. Pańtak, Przyszła rodzina w planach życiowych młodzieży, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1988, nr 10.

1. Wychowawca powinien pozostawać w stałym kontakcie z poradnią psychologiczno-pedagogiczną zatrudniającą psychologów i pedagogów specjalizujących się w poradnictwie rodzinnym i seksualnym.
2. Z inicjatywy dyrekcji szkoły bądź nauczycieli przygotowania do życia w rodzinie powinny być organizowane w ramach zajęć pogadanki z zakresu antykoncepcji i świadomego rodzicielstwa przeprowadzone przez fachowców.
3. Nauczyciel - wychowawca powinien zachęcić rodziców do korzystania z konsultacji u specjalistów w celu uzyskania wskazówek dotyczących uświadamiania młodzieży.
4. Nauczyciel obejmujący wychowawstwo nowej klasy już na pierwszym zebraniu powinien uświadomić rodzicom, jakie znaczenie dla kształtowania się społecznych cech osobowości dziecka ma ich postępowanie wychowawcze, a szczególnie wskazać na konsekwencje wadliwie funkcjonującego wychowawczo środowiska rodzinnego wypaczającego wyobrażenie młodzieży na temat małżeństwa i rodziny.
5. Nauczyciel prowadzący zajęcia z przygotowania do życia w rodzinie powinien utrzymywać dotychczasowy styl pracy w połączeniu ze stałym doszktałaniem się ze znajomości problematyki rodzinnej.
6. Nauczyciel religii lub etyki powinien w ramach swoich zajęć zaznajomić uczniów z problematyką seksu, małżeństwa i rodziny z punktu widzenia wiary, przekonań religijnych i etyczno-moralnych.

Ścisła i urozmaicona współpraca szkoły z rodzicami i specjalistami powinna wpłynąć na podwyższenie poziomu wiedzy uczniów z tej tematyki. Jednolity kierunek działania, prawidłowa współpraca wszystkich osób kształtujących światopogląd młodzieży w procesie nauczania i wychowania odgrywa doniosłą rolę w prawidłowym rozwoju dzieci i młodzieży.

Bibliografia:

1. Adamski F., Socjologia małżeństwa i rodziny. Warszawa 1984, s. 164.
2. Kwieciński Z., Drogi szkolne młodzieży a środowisko. Warszawa 1980.
3. Lubowicz Z., Pańtak G., Przyszła rodzina w planach życiowych młodzieży. "Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze" 1988, nr 10.
4. Trawińska M., Bariery małżeńskiego sukcesu. Warszawa 1977.
5. Wenta K., Studenci o swoim przygotowaniu do życia małżeńskiego "Problemy Rodziny" 1997, nr 2.

Summary:

Autor w swoim opracowaniu zdefiniował dwa główne pojęcia występujące na kartach artykułu, tj. małżeństwo i rodzina. W dalszej części zaprezentował wyniki badań przeprowadzonych w 2004 roku na terenie województwa śląskiego wśród 120 uczniów liceum ogólnokształcącego. Głównym problemem badawczym było sformułowanie: „Jakie są poglądy młodzieży na małżeństwo i rodzinę”? Badani udzielili odpowiedzi na pytania dotyczące: minimalnego czasu znajomości partnerów przed ślubem, wieku zawierania ślubu, miejsca ślubu czynników zawierania małżeństw, opinii rodziców na ewentualny związek i wybór partnera, cech kandydata na współmałżonka, sytuacji finansowej małżeństwa, oczekiwani młodzieży od małżeństwa i rodziny, wartości skalających i będących gwarancją szczęścia w małżeństwie.

Całość opracowania zamykają wnioski skierowane do rodziców, nauczycieli i wychowawców i młodzieży.